

Hermeneutiikka – tulkitsemisen taito

Timo Eskola/STI

Suomalaiseen hermeneutiikkaan on 60-luvulta lähtien vakiintunut jako, joka ei ole täysin johdonmukainen. Keskustelua ohjasi melko voimakas vastakkainasettelu ns. fundamentalistisen raamattunäkemyksen ja tieteelliseksi määritellyn, ns. historiallisen raamattunäkemyksen välillä. Tuon jaon selitettiin koskevan erilaista raamatuntulkintaa, vaikka kyse on itse asiassa eri raamattunäkemyksestä.

Raamattunäkemys on laaja kokonaiskäsitelmä siitä, millainen on Raamatun perusluonne ja miten Raamattuun tulisi suhtautua. Fundamentalismiin on yleensä kuulunut ajatus ”sanainspiraatiosta” eli siitä, että teksti on tavalla tai toisella Jumalan ”sanelemaa”. Siksi Raamattua pidetään myös inhimillisessä mielessä erehtymättömänä ja virheettömänä. Historiallisen tutkimuksen tarkastellessa Raamatun kirjoja ihmisten historiassa kirjoittamina teksteinä eräänlaisia ”virheitä” kuitenkin löytyi – kuten mistä tahansa ihmisten hengentuotteista. Näin ajateltiin historiallisen näkemyksen kumoavan fundamentalismin ja tarjoavan uuden tulkinnan menetelmän. Nykyään tällainen vastakkainasettelu on vanhentunut. Todelliset raamatuntulkinnan mallit voivat perustua hyvin erilaisiin raamattunäkemyksiin. Fundamentalistinen käsitys on muutenkin jäänyt pieneksi saarekkeeksi, ja suurin osa tulkintamalleista perustuu historialliseen raamatuntutkimukseen. Nykyisistä tulkintamalleista yleisimpiä ovat seuraavat:

a. Perinteinen pelastushistoriallinen tulkinta

Pelastushistoriallinen tulkinta perustuu perinteiseen luterilaiseen käsitykseen Raamatun sanomasta. Tulkinnan mukaan Raamattu sisältää Jumalan ilmoituksen siitä, miten hän aikoo pelastaa syntiinlangenneen maailman. Vanhassa testamentissa Jumala valmistelee pelastusta valitun kansan vaiheissa. Uusi testamentti kertoo, miten vanhan liiton lupaukset täyttyivät Jeesuksessa. Jeesus Kristus on Jumalan lupaama Vapahtaja. Hän on kuollut ihmiskunnan syntien edestä ja ylösnousemuksessa hänet on korotettu taivaalliseksi Herraksi. Seurakunnan tehtävänä on julistaa sovituksen sanomaa Kristuksesta. Jokainen, joka uskoo Jeesukseen ja tunnustaa hänet Herraksi, pelastuu.

- Syntiinlankeemuksen pelastushistoriallinen tulkinta selittää lähinnä siten, että kyseessä on ihmisen todellista turmeltumista kuvaava kertomus. Synti erottaa ihmisen Jumalasta, kunnes Jumalan sovittava toimi korjaa sen.
- Vanhurskauttamisen tämä tulkinta selittää perinteisesti. Paavalin käsityksen mukaan Kristus sijaisuhriallaan on täyttänyt lain vaatimuksen. Siksi syntinen ja Jumalan tuomion alla oleva ihminen vanhurskautetaan uskon kautta lahjaksi.

b. Eettinen tulkinta

Tieteen piirissä (1800-luvulla) eräät tutkijat alkoivat epäillä Raamatun yliluonnollisia piirteitä. He halusivat jättää ne pois sanoman tulkinnasta. Nämä tutkijat luopuivat Jeesuksen jumaluudesta, hänen kuolemansa sovittavasta merkityksestä ja ylösnousemuksen todellisuudesta. Erityisesti Vuorisaarnaan vedoten he esittivät, että Raamatun varsinaisena sanomana on lähimmäisenrakkaus ja korkea moraal.

- Syntiinlankeemus on tämän näkemyksen mukaan primitiivisen uskonnollisuuden myytti, joka ei kerro totuutta ihmisestä. Ihminen on valistunut apinalaji.
- Vanhurskaus on lähinnä ihmisen omaa moraalista elämää, jossa uskonnon "vakavuus" toteutuu lähimmäisenrakkaudessa.

c. Eksistentiaalinen tulkinta

Eksistenssifilosofiassa tarkastellaan ihmisen suhdetta tämän maailman olemassa-oloon. "Maailma tapahtuu meille." Elämän kokemisen tärkeimpänä seikkana pidetään suuntautumista tulevaisuuteen. Eksistentiaalinen raamatuntulkinta ei varsinaisesti enää tulkitse Raamatun tekstejä. Niitä pidetään pelkkinä tuon ajan uskonkokemuksen myyttisinä kuvauksina. Tulkinta hyödyntää eettistä mallia, mutta menee pidemmälle. Raamatusta saatetaan saada virikkeitä aidon elämäkokemuksen etsintään, mutta sisältö tulee eksistentiaalisesta. Esimerkiksi Raamatun ihmisiä tai Jeesuksen vertausten henkilöitä voidaan pitää esimerkkeinä vastuullisuudesta tai avoimuudesta. Raamatulla ei kuitenkaan ole suurta merkitystä. Näkemyksen mukaan Jumala puhuttelee meitä nykyisissä elämäntilanteissa ilman Raamattua.

- Syntiinlankeemuskertomus on eksistentiaaliseen tulkintaan liittyvän myyteistäreiumisen ohjelman mukaan vanha juutalainen myytti. Sen eksistentiaalinen tulkinta kertoisi lähinnä ihmisen sidonnaisuuksista, mutta itse kertomusta tuskin edes tulkitaan. Kaikki dogmaattinen pysähtyneisyys kuvataan "synniksi", joten kertomukseen keskittyminen olisi jo "syntiä".
- Vanhurskauttaminen merkitsee eksistentiaaliselle "autenttisen elämän" löytämistä. Se merkitsee dogmaattisuudesta ja historiasta vapautumista ja suuntautumista avoimesti tulevaisuuteen ja uusiin mahdollisuuksiin.

d. Psykologinen tulkinta

Eksistentiaalinen raamatuntulkinta on usein muuttunut psykologiseksi tulkinnaksi. Tämä johtune siitä, että eksistentiaalista tulkintaa on äärettömän vaikea soveltaa käytäntöön. Raamatun kertomuksia pidetään vertauksina ihmisenä kasvusta. Syntiä pidetään kuvana ihmisen rajallisuudesta tai vaikeuksien kohtaamisesta. Vapautuminen puolestaan on ihmisenä kypsymistä. Eettisen tulkinnan tavoin sovituksen ajatuksesta on luovuttu. Raamatun sanomana ei kuitenkaan pidetä pelkkää moraal, vaan sanoman ajatellaan tähtäävän iloiseen ja vapautuneeseen elämään.

- Psykologisen tulkinnan mukaan lankeemuskertomus merkitsee kuvainnollisesti itsenäistymisprosessia, missä ego (Aadam) kohtaa rajansa ristiriitatilanteissa. Kielletyn hedelmän

syöminen antaa todellista tietoa ja johtaa mm. sukupuolisuuden ja kutsumuksen tiedostamiseen.

- Vanhurskauttaminen merkitsee lähinnä vapautumista avoimeen elämään dogmaattisuudesta vapaassa uudessa tiedostamisessa. Sisällön tämä uusi elämä saa yleensä kuitenkin eettisestä tulkinnasta. Tiedostamisen tulisi johtaa moraaliin.

e. Sosiaalinen tulkinta

Ihmisen vastuullisuutta korostavat tulkinnat ovat johtaneet myös sosiologisen painotuksen saaneeseen sosiaaliseen tulkintaan. Tämän tulkinnan lähtökohdat ovat ennen kaikkea 60-luvun vasemmistolaisessa teologiassa. Sen mukaan maailmassa oleva väärä ja paha johtuvat väärityneistä yhteiskuntarakenteista. Evankeliumi merkitsee väärityneiden rakenteiden murtamista. Välineenä tälle on yleensä vallankumous. Nykyisessä muodossaan (erityisesti katolinen Väli-Amerikka) vapautuksen teologia pyrkii hieman vähemmän sotilaallisin keinoin diktatorisen epäoikeudenmukaisuuden poistamiseen.

- Syntiinlankeemuksen sijasta tässä mallissa puhutaan yhteiskuntarakenteista ja diktatuurista. Sorretut ihmiset ovat periaatteessa hyviä, sortajat pahoja.
- Vanhurskauttamisen sijasta puhutaan pelastuksesta, joka toteutuu sortajien kaatuessa. Sisällöltään se samastuu vapauteen, veljeyteen ja tasa-arvoon uudistuvassa yhteiskunnassa.

f. Postmoderni tulkinta

Uusin filosofinen suuntaus on ns. jälkimoderni (postmoderni). Mielenkiinnon kohteena on pääasiassa se, miten ihminen itse kokee ja ymmärtää asioita. Raamatuntulkinnassa mennään askel pidemmälle kuin ennen. Raamatun todellisena sanomana pidetään sitä, minkä ihminen itse kokee tärkeäksi. Raamatun omaa tekstiä pidetään vanhoillisena ja sanomaa korjataan mieluusti. Esimerkiksi feministisessä tulkinnassa etsitään Raamatusta kohtia, joissa nainen on alistetussa asemassa. Tulkinnassa näiden kohtien arvo kiistetään ja niiden tilalle esitetään nykyihmisen käsitys asiasta.

- Syntiinlankeemus voisi tällaisen tulkinnan mukaan olla esimerkiksi kuva naisen alistamisesta ja syyllistämisestä uskonnollisin perustein.
- "Vanhurskauden" löytyminen eli tilanteesta vapautuminen saattaisi puolestaan merkitä vapautumista miesten johtaman yhteiskunnan uskonnollisesta ja sosiaalisesta alistamisesta.